

**AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT
STANDARTI**

AZS XXX

İlkin nəşr
2020

**Meyvə, giləmeyvə, subtropik, qərzəkli meyvə
bitkilərinin və çay bitkisinin əkin materialı**

(Texniki şərtlər)

LAYIHƏ

Bu standart Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutunun icazəsi olmadan tam və ya hissə-hissə yenidən çap oluna, çoxaldıla və yayıla bilməz

Elçin İsaqzadə küç., 7-ci köndələn

Telefon: +994125149308

Email: office@azstand.gov.az

MÜQƏDDİMƏ

1. Meyvəçilik və Çayçılıq Elmi Tədqiqat İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən işlənilib hazırlanmışdır.
2. “Meyvəçilik, subtropik bitkilər və çayçılıq məhsullarının standartlarının işlənilməsi üzrə” Texniki Komitə (TK-25) tərəfindən **TƏQDİM EDİLİB**.
3. Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutunun _____ 2020-ci il tarixli _____ sayılı ƏMRİ ilə **TƏSDİQ EDİLİB və QÜVVƏYƏ MİNİB**.
4. **İLK DƏFƏ TƏTBİQ EDİLİR.**
5. Dövlət standartında müəyyən edilən tələblərin beynəlxalq standartlara, norma, qayda və tövsiyələrə və digər dövlətlərin müvafiq mütərəqqi milli standartlarına, elm, texnika və texnologiyanın müasir nailiyyətlərinə əsaslanmasını müəyyən etmək üçün standartın ilkin yoxlama müddəti 2025-ci ilə kimidir.

MÜNDƏRİCAT

1. Texniki	tələblər
.....	1
1.2. Toxum və vegetativ üsulla çoxalan meyvə bitkilərinin calaqahtılarına qoyulan tələblər	
.....	
..	3
1.3 Meyvə, giləmeyvə bitkilərinin və vegetativ üsulla çoxalan calaqahtıların çiliklərin keyfiyyətinə qoyulan tələblər
4	
1.4. Qış calağı ilə əldə olunan meyvə bitkilərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər
.....	
.	5
1.5. Meyvə bitkilərinin aid tinglərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər
.....	
....	6
1.6. Subtropik meyvə bitkiləri tinglərinin keyfiyyət göstəricilərinə qoyulan tələblər (feyxoə, kivi, innab, şərq xurması)
.....	8
1.7. Qərzəkli meyvə bitkiləri tinglərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər (yunan qozu, fındıq)
.....	
.	11
1.8. Vegetativ üsulla çoxalan Çay tinglərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər
.....	
.....	12
1.9. Sitrus meyvə bitkiləri tinglərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər (naringi, portağal, limon, qreyppfrut)
.....	
.....	13

1. Texniki tələblər.

1.1. Əkin materialının keyfiyyətinə ümumi tələblər.

1.1.1. Anaclıq, sənaye əhəmiyyətli əkinlərin salınması və əhaliyə satmaq məqsədi ilə meyvə, giləmeyvə, subtropik, qərzəkli meyvə bitkilərinin və çay bitkisinin əkin materialının becərilməsi üçün Dövlət reyestrinə daxil edilmiş sortlardan istifadə olunmalıdır.

1.1.2. Anaclıq və sənaye əhəmiyyətli əkinlərin salınması üçün istifadə olunması nəzərdə tutulmuş və satışa çıxarılmış əkin materialı pomoloji sorta məxsus biometrik və fitosanitar göstəricilərinə görə bu standartın tələblərinə uyğun gəlməsi yoxlanmalıdır və müəyyən qaydada müvafiq sənədlərlə təsdiq olunmalıdır.

1.1.3. Meyvə, giləmeyvə, subtropik, qərzəkli bitkilərin və çay bitkisinin tingləri, vegetativ üsulla çoxalan calaqaqlıları, çilikləri fitosanitar vəziyyət və sort təmizliyinə görə yol verilən normalara uyğun olaraq aşağıdakı kategoriyalara bölünür:

- original bitkilər
- əsas bitkilər
- sertifikatlaşdırılmış bitkilər
- sertifikatlaşdırılmış bitkilərin reproduksiyaları (birinci, ikinci, üçüncü)

AZS ISO 65.020.20:2020

- adi əkin materialı.

1.1.4. Satış üçün nəzərdə tutulan meyvə, giləmeyvə, subtropik, qərzəkli bitkilərin və çay bitkisinin əkin materialının sort təmizliyi 100% təşkil etməlidir.

1.1.5. Meyvə, giləmeyvə, subtropik, qərzəkli bitkilərin və çay bitkisinin əkin materialında, habelə bu bitkilərin anaçlığında karantin obyektlərinin mövcudluğu yol verilməzdir.

1.1.6. Meyvə, giləmeyvə, subtropik, qərzəkli bitkilərin və çay bitkisinin əkin materialı bitkinin inkişaf, xəstəlik və zərərvericilərlə yoluxma dərəcəsiindən asılı olaraq 2 əmtəəlik sortla ayrılır.

1.1.7. Meyvə və giləmeyvə bitkilərinin əkin materialının fitosanitar vəziyyəti cədvəl 1-də göstərilən tələblərə cavab verməlidir.

Meyvə bitkilərinin calaqaaltı, çilik və tinglərinə qoyulan fitosanitar tələblər.

Cədvəl 1.

Göstəricinin adı	Calaqaaltı		Çilik		Ting	
	Əmtəəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyətlər					
	birinci	ikinci	birinci	ikinci	Birinci	ikinci
Almada yarpaqların xlorotik ləkəlilik, ağac gövdəsinin şırımlılığı və çuxurluluğu (çalılığı), almanın mozaikası virus xəstəklərinə, almanın proliferasiya və armudun gücdən düşmə fitoplazma xəstəliklərinə yoluxması	Tumlu meyvə bitkiləri					
	Yol verilmir					
Kök boğazcığının** fito-roz xəstəliyi, kök çürüməsi, bakterial kök xərcəngi	Yol verilmir	1.0	Nəzərə alınmır	Yol verilmir	1.0	

xəstəliklərinə tutulması, %, çox olmayaraq Ağacın qabıq və oduncağının qara xərcəng, sitosporoz, antraknoz, fomopsioz və başqa xəstəliklər, meyvə bitkilərinin adi xərcəngi xəstəliyinə tutulması, %, çox olmayaraq	0.5	2.0	0.5	2.0	0.5	2.0
Unlu şəh, dəmgil, yarpaq ləkəliyi, pas xəstəliklərinə tutulması, %, çox olmayaraq	2.0	5.0	2.0	5.0	2.0	5.0
Bakterial yanıq, monilioz (monilial yanıq) xəstəliklərinə tutulması	Yol verilmir					
Kök ətrafı torpaqda kartof nematodu qışasının, zərərvericilərin qışlayan mərhələlərinin mövcudluğu	Əkindən öncə köklərin mütləq olaraq yaxşıca yuyulması, daşınmadan və ya saxlanmadan öncə kök sisteminin qurumadan mühafizəsi		Nəzərə alınmır		Əkindən öncə köklərin mütləq olaraq yaxşıca yuyulması, daşınmadan və ya saxlanmadan öncə kök sisteminin qurumadan mühafizəsi	
Ağac kəpənəyi, ağac yeyən və şüşəqanad böcəkləri ilə zədələnmə	Nəzərə alınmır				Yol verilmir	
Rizoktonioz və fomopsioz xəstəliklərinə məruz qalma nəticəsində kök boğazcığında** nekrozların mövcudluğu, %, çox olmayaraq	0.5	2.0	Nəzərə alınmır	0.5	2.0	
	Zədələnmiş calaqaaltıları çıxdaş etməklə			Zədələnmiş tingləri çıxdaş etməklə		
Mikoz quruma törədici-ləri ilə zədələnməsi nəticəsində gövdə qabığı üzərində	Yol verilmir	1.0	Nəzərə alınmır	Yol verilmir	1.0	
		Zədələnmiş calaqaaltıları çıxdaş			Zədələnmiş tingləri çıxdaş etməklə	

AZS ISO 65.020.20:2020

nekrozların mövcudluğu,%, çox olmayaraq		etməklə				
Qanlı və ya armud mənənəsi ilə sirayətlən-məsi,%, çox olmayaraq	0.5	1.0	Nəzərə alınmır	0.5	1.0	
Yarpaqlarda xlorotik ləkəlilik, gavalıda şarka və cırtanlılıq, çəyirdək-lilərin nekrotik halqavari ləkəlilik virus xəstəliklə-rinə tutulması	Çəyirdəkli meyvə bitkiləri					
	Yol verilmir					
Monilioz (monial yanıq) və süd parıltılılığı xəstəliyinə tutulması	Yol verilmir					
Klasterosporioz, kokko-mioz, pas, antraknoz xəstəliklərinə tutulması, %, çox olmayaraq	1.0	5.0	1.0	5.0	1.0	5.0
Qabıq və oduncağın sitosporoz, klasterosporioz, fomopsioz və başqa xəstəliklərə tutulması, %, çox olmayaraq*	Yol verilmir	1.0	Yol verilmir	1.0	Yol verilmir	1.0
Mikoz quruma törədici-ləri ilə zədələnməsi		1.0				1.0
nəticəsində gövdə qabığı üzərində nekrozların mövcudluğu, %, çox olmayaraq	Yol verilmir	Zədələnmiş calaqahtıları çıxdaş etməklə	Nəzərə alınmır	Yol verilmir	Zədələnmiş tingləri çıxdaş etməklə	
Kök boğazcığında** fitoftoroz çürümə xəstə-liyinin mövcudluğu, %, çox olmayaraq	Yol verilmir	0.5				0.5
		Zədələnmiş calaqahtıları çıxdaş etməklə	Nəzərə alınmır	Yol verilmir	Zədələnmiş tingləri çıxdaş etməklə	

Çürümüş köklərin mövcudluğu, %, çox olmayaraq	0.5	2.0	Nəzərə alınmır	0.5	2.0
* - virus xəstəliklərinin, qabıq və oduncağın mikozlarla gizli zədələnmə diaqnozunu yalnız laboratoriya şəraitində həyata keçirirlər. ** - vegetativ üsulla çoxalan calaqaqlıların kök boğazcığı şərtidir.					

1.2. Toxum və vegetativ üsulla çoxalan meyvə bitkilərinin calaqaqlılarına qoyulan tələblər.

1.2.1. Sənaye miqyasında meyvə bitkilərinin calaq olunmuş əkin materialını əldə etmək məqsədilə, müəyyən iqlim şəraitinə adaptasiya olunmuş toxum və vegetativ üsulla çoxalan calaqaqlılardan istifadə etmək lazımdır.

1.2.2. Meyvə bitkilərinin toxumdan əmələ gələn (toxmacar) calaqaqlıları fitosanitar vəziyyətə görə aşağıdakı kategoriyalara bölürlər (ayırırlar):

- bütün fitosanitar tələblərə cavab verən toxumluq ana bağlarda və ya sənaye bağlarında aprobasiya olunmuş bitkilərdən əldə olunmuş toxumlardan yetişdirilmiş tumlu meyvə bitkilərinin toxmacar calaqaqlıları;

- bütün fitosanitar tələblərə cavab verən və müntəzəm olaraq virus xəstəliklərinə görə yoxlamadan keçmiş, toxumluq ana bağlarda və ya sənaye bağlarında aprobasiya olunmuş bitkilərdən əldə olunmuş toxumlardan yetişdirilmiş çəyirdəkli meyvə bitkilərinin toxmacar calaqaqlıları.

**1.2.3 Meyvə bitkilərinin toxmacar və vegetativ üsulla çoxalan calaqahtıları
qoyulmuş tələblərə uyğun gəlməlidir. (cədvəl 2 və 3)**

Cədvəl 2.

Göstəricinin adı	Vegetativ üsulla çoxalan calaqahtı		Toxmacar calaqahtı	
	Əmttəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyətlər			
	Birinci	İkinci	birinci	İkinci
Xarici görünüşü	Yarpaqları tökülmüş, toxumalarının sululuğu normada, bir gövdəyə və bir kök sistemine malik olmalıdır			
Ağacın qabığının qırıqlığı və oduncağının qurululuğu, qabığın oduncaqdan lay-lay ayrılması, qabığın qonurlaşması və kiflənməsi	Yol verilmir			
Yerüstü hissəsinin hündürlüyü, sm, az olmayaraq	-		35	30
Kökləri torpağa zəif bərkiyən calaqahtı formaları üçün	45	45	-	
Kökləri torpağa yaxşı bərkiyən calaqahtı formaları üçün	30	30		
Yan zoğların kök boğazından yuxarı hissədə əmələ gəlmə məsafəsi, sm, az olmayaraq	Yol verilmir		25	25
Toxumaların yetişməsi	Tam			
Tumurcuqların açılması	Yol verilmir			
Yanığ, donma, çatlama, gövdəciyin qırılması, kambı və oduncağın qonurlaşması, kök boğazcığının güclü əyriliyi	Yol verilmir			
Kök sisteminin mexaniki zədələnməsi	Yol verilmir	5 %-dən çox olmayan sıyrıntı olmasına yol verilir	Yol verilir	5 %-dən çox olmayan sıyrıntı olmasına yol verilir
Xəstəliklərə sirayətlənməsi və zərərvericilərlə zədələnməsi	Cədvəl 1 -də qeyd edildiyi kimi			

LAYIHƏ

Cədvəl 3.

Göstəricilərin adı	Tumlu meyvə bitkiləri				Çəyirdəkli meyvə bitkiləri					
	Toxmacarlar		Çiliklərdən əmələ gələn calaqaqtılar, qələmlər		Toxmacarlar				Çiliklərdən əmələ gələn calaqaqtılar, qələmlər	
					ərik, badam, alça, şaftalı		Albalı, giləs, gavalı, göyəm			
	Əmtəəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyətlər									
	birinci	İkinci	birinci	İkinci	birinci	İkinci	birinci	ikinci	Birinci	İkinci
Yaşı, il	1	1	1	1-2	1	1	1	1	1	1
Kök sisteminin quruluşu	Şaxələnmiş, yaxşı inkişaf etmiş saçaqlı kök	Üzəri saçaqlı və şaxələnmiş köklərlə örtülü milköklü	Şaxələnmiş və ya saçaqlı kök		Şaxələnmiş, yaxşı inkişaf etmiş saçaqlı kök	Üzəri saçaqlı köklərlə örtülü şaxələnmiş və ya milköklü kök	Şaxələnmiş, yaxşı inkişaf etmiş saçaqlı kök	Üzəri saçaqlı köklərlə örtülü şaxələnmiş və ya milköklü	Şaxələnmiş kök	Üzəri saçaqlı köklərlə örtülü şaxələnmiş və ya milköklü
Köklərin uzunluğu, sm, az olmayaraq	15	15	10	5	15	10	15	10	15	10
Diametri 2 mm çox olmayan köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq	4	2	3	2	3	2	3	2	3	2
Kökəmələgətirmə qursağı, sm, az olmayaraq	yoxdur	yoxdur	7	5	yoxdur	yoxdur	yoxdur	yoxdur	7	5
Gövdənin diametri, mm	7-10	5-7	7-11	5-7	6-10	4-6	6-8	4-6	5-7	4-5

Qeyd – toxum calaqaqtılarında gövdə diametri kök boğazından 5 sm hündürlükdə ölçülür; vegetativ üsulla çoxalan calaqaqtılarda gövdə diametri çiliyin və ya şitilin baza (binövrə) hissəsindən 25 sm hündürlükdə ölçülür.

LAYIHƏ

1.3 Meyvə, giləmeyvə bitkilərinin və vegetativ üsulla çoxalan calaqaqların çiliklərin keyfiyyətinə qoyulan tələblər.

1.3.1. Meyvə, giləmeyvə bitkilərinin və vegetativ üsulla çoxalan calaqaqların çiliklərin keyfiyyəti hansı sahədə istifadə olunacağından asılı olmayaraq cədvəl 4-də göstərilən tələblərə uyğun gəlməlidir.

Cədvəl 4

Göstəricinin adı	Çiliklərin norması və xüsusiyyəti				
	Yaşıl çilikləmə üçün	Calaq edilmə üçün	Oduncaqlaşan çiliklərlə çoxalma üçün	Çiliklə calaq olunma, o cümlədən qış calağı üçün	Interkalyar calaq üçün
Xarici görünüşü	Qabıq büzüşməsinin, mexaniki zədələnmənin, xəstəlik və zərərvericilərlə sirayətlənmənin olmaması; yaşıl çiliklərdə - turqorun mövcudluğu				
Zoğun uzunluğu, sm, az olmayaraq	15	40	40	40	40
Yan budaqlanma	Yol verilmir				
Çiliyin diametri, mm, az olamayarq	Nəzərdə alınmır	4	6	6	6
Tumurcuqların vəziyyəti	Tumurcuqlar zədələnməyib		Nisbi sükunətdə, quruma və zədələnmə yoxdur		
Şaxtavurma, qabıq, oduncaq və özəyin rütubətdən çürüməsi	Yol verilmir				
Xəstəliklərə məruz qalması və zərərvericilərlə sirayətlənməsi	Cədvəl 1 və 2-də qeyd edildiyi kimi				
Qeyd – yeni və aztapılan (defisit) calaqaqlı formalarının çiliklərində diametrin azalmasına yol verilir; yaşıl çilikləmə və calaq üçün nəzərdə tutulan vegetativ üsulla çoxalan çiliklərdə yan budaqlanmaya yol verilir. Onlar üçün zoğların uzunluğu 30 sm – dən kiçik olmamalıdır.					

1.4. Qış calağı ilə əldə olunan meyvə bitkilərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər.

1.4.1. Qış calağı üsulu ilə əldə olunan meyvə bitkiləri cədvəl 5 –də qoyulan tələblərə cavab verməlidir.

Cədvəl 5

Göstəricinin adı	Əmtəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyətlər	
	Birinci	İkinci
Calaqüstü: Uzunluğu, az olmayaraq	2-3 buğumarası	
Diametri, mm, az olmayaraq	7	5
Tumurcuqların vəziyyəti	Nisbi sükunətdə və ya yaşıl konus fazasının əvvəlində olmasına yol verilir	
Kambi və qabığın qonurlaşması, ümumi bitkilərin sayından %, çox olmayaraq	Yol verilmir	1.0
Müdafiə qatının mövcudluğu (paraferin və s.)	100% calaqlarda mövcuddur	10 % calaqlarda paraferin qatının çatlaması yol verilir
Calaqaltı: Diametr, mm, az olmayaraq	7	5
Köklərin uzunluğu, mm, az olmayaraq:		
Toxmacarda	15	15
Vegetativ üsulu ilə çoxalanda	10	5
Şaxələnmiş skelet köklərin sayı, az olmayaraq	3	2
Kök sisteminin tipi	Yaxşı inkişaf etmiş rişə ilə saşaqılı və mil	Rişəli köklərin olma-ması yol verilir
Köklərdə qabıq toxumalarının qonurlaşması, %, çox olmayaraq	Yol verilmir	5.0
Kallusun mövcudluğu, az olmayaraq	Calaqların 75% -də dairəvi	Calaqların 50% -də dairəvi
Calaqaltı və calaqüstülərdə kambi qatlarının birləşdirilməsi, az olmayaraq	Calaq çevrəsinin 2/3 hissəsi	Calaq çevrəsinin ½ hissəsi

Xəstəliklərə və zərərvericilərə məruz qalması	Cədvəl 1 -də qeyd edildiyi kimi
---	---------------------------------

1.5. Meyvə bitkilərinə aid tinglərin keyfiyyətinə qoyulan tələblər

1.5.1. Meyvə bitkilərinin tingləri cədvəl 6-da müəyyən edilmiş tələblərə uyğun gəlməlidir.

Cədvəl 6

Göstəricinin adı	Əmtəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyətlər	
	Birinci	İkinci
Xarici görünüşü	Tinglər yarpaqsız və quru olmamalı, əkildikdən sonra normal bitməsinə əngəl törədəcək mexaniki və digər zədələr olmamalıdır	
Kök sistemi: əsas köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq: vegetativ üsulla çoxalan calaqlatılar üzərində olan tinglər	3	2
toxmacar calaqlatılar üzərində olan tinglər	4	2-3
köklərin uzunluğu, sm, az olmayaraq: vegetativ üsulla çoxalan calaqlatılar üzərində olan 2 illik tinglər	25	20
toxmacar calaqlatılar üzərində olan 2 illik tinglər	30	25
bütün calaqlatı növlərində olan 1 illik tinglər	20	15
Kök pöhrələrinin (zoğlarının) mövcudluğu, əsas köklərin quruması, kambi və qabığın şaxta vurməsi	Yol verilmir	
Yol verilən kənara çıxmalar: Mexaniki zədələnmələr	Kəsiklər, sıyrıntılar, bəzi köklərin may böcəyi və mətil qurdu ilə zədələnməsi	
Uzanan köklərin quruması Oduuncağın donması Çürümə və kiflənmə Kök xərcənginin yığıntısı (fır)	Bəzi saçaqlı köklərin quruması	
	Yüngül saralma	Canlı qabıqda qaralma
	Bəzi xırda köklər	
	Bəzi kiçik köklərdə	
Ştamb:		

AZS ISO 65.020.20:2021

Istiqaməti	Şaquli, azacıq əyilməyə yol verilir	
kəsilmiş zoğların yaraları, qabığın çatlaması	Sağalmış	
ştambın sınması	Yol verilmir	
yan zoğların kəsilməsindən sonra qalan kötükçüklər; calaqaqaltıda və ştamb əmələ gətiriləcək hissədə tikanın, zoğların mövcudluğu	Yol verilmir	
oduncağa qədər qabıq yanığı	Yol verilmir	
calaqaqaltı ilə calaqaüstünün uyğunlaşmaması (bitişməməsi)	Yol verilmir	
Yol verilən kənarlaşmalar:		
əyilmə	əkin zamanı düzəldilməsi tələb olunmur	əkin zamanı dayağa bağlanmaqla düzəldilməsi tələb olunur
qabığın zədələnməsi zoğların və tikanların kəsilməsindən əmələ gələn təzə xırda yaralar, ədəd, çox olmayaraq	Səthi	
	1	2
kallusun fırları olmadan qabığın çatlaması	Oduncağa çatmamış	Oduncağa çatmış, lakin çatlamanın kənarları soyulmamış
tor	Səthi, qabıq tam ölməmiş	Qabığın üst qatı ölmüş, oduncağa qədər çatmamışdır.
Çətir: Mərkəzi (şah) budağın mövcudluğu (şaftalı, albalı, özkökü üstündə olan gavalı tinglərindən başqa) əsas budaqların sayı, ədəd, az olmayaraq: çox budaqlanan sortların 2 illik tingləri az budaqlanan sortların 2 illik tingləri 2 illik calaqaqaltı üzərində 1 illik tinglər 3 illik calaqaqaltılar üzərində 1 illik tinglər	Mütləqdir	
	5	4
	3	3
	2	Nəzərə alınmır
	3	2
Rəqabətçi budağın və skelet budağın pöhrələrinin olması	Yol verilmir	
Çətir zonasında olan		

budaqlarda tumurcuqların məhv olması	Yol verilmir	
Kambi və qabığın şaxta vurması	Yol verilmir	
Xırdayarpaqlılığın olması	Yol verilmir	
“Çətirə” kəsdikdən sonra çıxıntının qalması	Şah budağın yalnız ucunun, yan budaqların əsasında başqa hər hansı yerindən qırılmasına yol verilir	Şah budaq üçün uzunluğunun tən yarısına qədər; yan budaqlar üçün əsasında başqa hər hansı yerindən qırılmasına yol verilir
Şah budağın, yan budağın qırılması		
Qabığın mexaniki zədələnmələri	Səthi sıyrıntılara yol verilir	
Oducağın şaxta vurması	Həyat fəaliyyətli kambi və qabığın saralması	
Xəstəliklərə və zərərvericilərə məruz qalması	Cədvəl 1 –də qeyd edildiyi kimi	
Qeyd – tinglərin çətiri biryanlı(birtərəfli) olmamalıdır.		

1.5.2. 1 illik meyvə tinglərinin yerüstü hissəsi cədvəl 7 -də göstərilən tələblərə cavab verməlidir.

Cədvəl 7
Ölçülər santimetrlə

Calaqaltı	emteelik sort	Ştambın hündürlüyü	Tingin hündürlüyü	Ştambın diametri	Yan zoğların sayı, ədəd	Yan zoğların uzunluğu
Çətirsiz bir illik tinglər						
Alma						
Güclü boylu	1	70-80	145	1.5	-	-
	2	70-80	110	1.0	-	-
Zəif boylu calaqaltıya aralıq calağı ilə calaq edilmiş orta və güclü boylu	1	60-70	140	1.4	-	-
	2	60-70	110	1.0	-	-
Zəif boylu	1	50-60	135	1.2	-	-
	2	50-60	100	1.0	-	-
Zəif calaqaltı üzərində sütunvari sortlar		-	20	1.0	-	-
Armut						

AZS ISO 65.020.20:2021

Güclü boylu	1	70-80	140	1.4	-	-
	2	70-80	110	1.0	-	-
Zəif boylu	1	60-70	130	1.2	-	-
	2	60-70	110	1.0	-	-
Heyva						
Güclü boylu	1	70-80	130	1.3	-	-
	2	70-80	110	1.0	-	-
Zəif boylu	1	70-80	125	1.2	-	-
	2	70-80	110	1.0	-	-
Gilas						
Güclü boylu	1	70-80	160	1.5	-	-
	2	70-80	120	1.1	-	-
Zəif boylu	1	70-80	150	1.4	-	-
	2	70-80	120	1.1	-	-
Gavalı						
Güclü boylu	1	70-80	150	1.5	-	-
	2	70-80	120	1.2	-	-
Zəif boylu	1	70	140	1.3	-	-
	2	70	120	1.1	-	-
Ərik						
Güclü boylu	1	70-80	145	1.5	-	-
	2	70-80	120	1.2	-	-
Zəif boylu	1	70	140	1.3	-	-
	2	70	120	1.1	-	-
Çətirə malik 1 illik tinglər						
Alma						
Güclü boylu	1	70-80	145	1.5	1-5	35
	2	70-80	110	1.0	1-2	20
Zəifboylu calaqałtıya aralıq calağı ilə calaqa edilmiş orta və güclü boylu	1	60-70	140	1.4	1-5	20
	2	60-70	110	1.0	1-2	20
Zəif boylu	1	60-70	135	1.2	1-5	30
	2	60-70	100	1.0	1-2	20
Armud						
Güclü boylu	1	70-80	140	1.4	1-5	35
	2	70-80	110	1.0	1-2	20
Zəif boylu	1	60-70	130	1.2	1-5	25
	2	60-70	110	1.0	1-2	20
Heyva						
Heyva	1	70-80	130	1.3	1-5	30
	2	70-80	110	1.0	1-2	20
Gilas						
Bütün calaqałtıılar	1	70-80	160	1.5	1-5	30
	2	70-80	120	1.1	1-2	20
Albalı						
Bütün calaqałtıılar	1	60	140	1.4	3-5	30
	2	60	110	1.2	1-3	20
Gavalı						

Bütün calaqaqtılar	1	70	140	1.5	1-5	30
	2	70	120	1.1	1-2	20
Alça						
Bütün calaqaqtılar	1	70	150	1.5	3-5	30
	2	70	120	1.2	1-3	20
Ərik						
Bütün calaqaqtılar	1	70	140	1.5	1-5	30
	2	70	110	1.2	1-2	20
Şaftalı						
Bütün calaqaqtılar	1	60	130	1.4	3-5	30
	2	60	110	1.1	1-3	20
Badam						
Bütün calaqaqtılar	1	60-70	140	1.4	3-5	30
	2	60-70	110	1.1	1-3	20
<p>Qeyd: 1. Aralıq calağı ilə yetişdirilmiş tinglərin hündürlüyü calağın baza hissəsindən ölçülür.</p> <p>2. "Spur" tipli sortlar üçün birillik tinglərin minimal hündürlüyü, uyğun calaqaqtı üzərində yetişdirilmiş adi sortların birillik tinglərinin hündürlüyündən 20 sm az müəyyən edilir.</p>						

1.5.3.2 illik alma və armud tinglərinin yerüstü hissəsi cədvəl 8 –də göstərilən tələblərə cavab verməlidir.

Cədvəl

8

Ölçülər

santimetrlə

Calaqaqtı	əmtəəlik sort	Ştambın hündürlüyü	Tingin hündürlüyü	Ştambın diametri	Yan zoğların sayı, ədəd	Yan zoğların uzunluğu
Alma						
Güclü boylu	1	70-80	170	1.8	3-5	55
	2	70-80	140	1.4	1-2	35
Zəif boylu calaqaqtıya aralıq calağı ilə calaqaqtı edilmiş orta və güclü boylu	1	60-70	160	1.7	3-5	55
	2	60-70	130	1.2	1-2	30
Zəif boylu	1	60-70	150	1.5	3-5	50
	2	60-70	120	1.2	1-2	20
Armud						
Güclü boylu	1	70-80	170	1.7	3-5	60
	2	70-80	150	1.4	1-2	40
Zəif boylu	1	60-70	160	1.6	3-5	50
	2	60-70	140	1.3	1-2	20
<p>Qeyd: "Spur" tipli sortların tinglərində zoğların uzunluğu cədvəldə göstərilən ölçülərdən 1-sm qısa ola bilər. Tinglərin keyfiyyətini əlavə olaraq qiymətləndirmək üçün çətir zonasında zoğların sayı müəyyən edilir.</p>						

AZS ISO 65.020.20:2021

1.5.4.İnnovasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə becərilən alma və armud meyvə tinglərinin yerüstü hissəsi cədvəl 9 -da göstərilən tələblərə cavab verməlidir.

Cədvəl 9

Ölçülər

santimetrlə

Calaqaltı	Ştambın hündürlüyü, az olmayaraq	Tingin hündürlüyü, az olmayaraq	Ştambın hündürlüyü, az olmayaraq	Yan budaqların (zoğların) sayı, ədəd	Yan zoğların uzunluğu, az olmayaraq
Bütün calaqaltılar	3 illik kök sistemi olan 1 illik çətirli tinglər				
	60	150	2.0	5+5*	30
	4 illik kök sistemi olan 2 illik çətirli tinglər				
	60	170	2.5	15+50*	30

* uzunluqları müəyyən qaydalarla nizamlanmayan meyvə budaqcıqları (törəmələri); bu bitkilərdə calağın hündürlüyü 15 sm-dən az olmamalı; ştambın diametri torpaq səthindən 30 sm ühndürlükdə ölçülür; yan budaqlar gövdədən iti bucaqla inkişaf etməməlidir.

1.6. Subtropik meyvə bitkiləri tinglərinin keyfiyyət göstəricilərinə qoyulan tələblər (feyxo, kivi, innab, şərq xurması).

1.6.1. Feyxo, kivi, innab, şərq xurması bitkiləri cədvəl 10-də göstərilən tələblərə uyğun gəlməlidir.

Cədvəl 10

Göstəricinin adı	əmtəlik sortların norması və xüsusiyyəti	
	Birinci	ikinci
Xarici görünüşü	Tinglər yarpaqlı, yarpağ səthinin intensiv rəngli olmaqla mexaniki və digər zədələri olmamalıdır.	
Yerüstü hissə: Tinglərin hündürlüyü (kök boğazcıqından baş ucuna kimi), sm, az olmayaraq:		
1 illik	35	25
2 illik	45	40
Gövdənin kök boğazcıqında diametri, sm, az olmayaraq:		
1 illik	0.4	0.3
2 illik	0.6	0.4

Yarpaqların sayı:	20	16
1 illik	25	18
2 illik	Yol verilmir	
Mexaniki zədələr	Yol verilmir	
Xəstəliklərə və zərərvericilərə məruz qalması	Yol verilmir	
Kök sistemi :	Saçaqlı	
əsas köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq	3	2
əsas köklərin uzunluğu, sm	16-18	12-14
mexaniki zədələr	Yol verilmir	
xəstəlik və zərərvericilərlə yoluxması	Yol verilmir	

1.6.2. Kivi tingləri cədvəl 11 -ə uyğun gəlməlidir.

Cədvəl 11

Göstəricinin adı	Kök sistemi açıq olan ting		Kök sistemi bağlı olan ting	
	Əmtəlik sortun norması və xüsusiyyəti			
	Birinci	ikinci	birinci	ikinci
Xarici görünüşü	Tinglər qurumuş olmamalı, yarpaqsız, mexaniki zədəsi olmamalıdır		Tinglərin yarpaqlı, yarpaqların səthi intensiv parlaq rəngli olmalıdır. Bu tinglər 10 gün müddətində adaptasiya keçməlidir	
Tinglərin yaşı	2	1-2	2	1-2
Kök sistemi: Köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq	15	10	15	10
Köklərin uzunluğu, sm, az olmayaraq	30	20	25	15
Yerüstü hissə: Zoğların sayı, ədəd, az olmayaraq	2-3	1-2	2-3	1-2
Əsas zoğların diametri, sm, az	1.2	1.0	1.2	1.0

AZS ISO 65.020.20:2021

olmayaraq Tingin hündürlüyü, sm, az olmayaraq	50.0	40.0	30.0	20.0
Yol verilən kənara çıxmalar: əyriliklər	əkin zamanı düzəldilməsi tələb olunmayan	əkin zamanı dayağa bağlamaqla düzəldilməsi tələb olunan	əkin zamanı düzəldilməsi tələb olunmayan	əkin zamanı dayağa bağlanmaqla düzəldilməsi tələb olunan
Xəstəlik və zərərvericilərə yoluxması	Yol verilmir			

1.6.3. İnnab tingləri cədvəl 12 -də göstərilən tələblərə cavab verməlidir.

Cədvəl 12

Göstəricinin adı	əmtəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyəti	
	Birinci	İkinci
Xarici görünüşü	Tinglər şaxələnməmiş, yerüstü və kök sisteminə malik olub, yarpaqsız və qurumuş olmamalıdır.	
Tingin yaşı, il, az olmayaraq	3	3
Kök sistemi: əsas köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq	Saçaqlı	
	3	2
	əsas köklərin uzunluğu, sm, az olmayaraq	30
mexaniki zədələr	Kiçik sıyrıntılara və bəzi xırda köklərin şaxələnmə yerindən qırılmasına yol verilir	
Yerüstü hissə: əsas zoğların sayı, ədəd, az olmayaraq	1	1
yerüstü hissənin hündürlüyü, sm, az olmayaraq	40	35
kök boğazcığının diametri, sm, az olmayaraq	1.5	1.0
toxumaların yetişməsi	Tam	
tumurcuqların açılması	Tumurcuq yarpaqlarının aralanmasına yol verilir	
Xəstəlik və zərərvericilərə məruz qalması	Yol verilmir	
Qeyd: İnnabın calaqahtısı 2-3 illik olmalıdır.		

1.6.4. Şərq xurması tingləri cədvəl 13 -də göstərilən tələblərə cavab verməlidir.

Cədvəl 13

Göstəricinin adı	əmtəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyəti	
	Birinci	ikinci
Xarici görünüşü	Bitki yarpaqsız olub, quru olmamalıdır.	
Kök sistemi: skelet köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq	5	2
mexaniki zədələr	xırda köklərin əhəmiyyətsiz dərəcədə qırılmasına yol verilir	
Yerüstü hissə: Tinglərin hündürlüyü, sm, az olmayaraq	40	20
Yer səthindən 5 sm hündürlükdə ştambın diametri, sm, az olmayaraq	0.7-0.8	0.5
Xəstəlik və zərərvericilərə yoluxması	Yol verilmir	

1.7. Qərzəkli meyvə bitkiləri tinglərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər (yunan qozu, fındıq)

Cədvəl 14

Göstəricinin adı	Yunan qozu								Fındıq tingi			
	Calaq olunmuş ting				toxmacar				1 illik		2 illik	
	1 illik		2 illik		1 illik		2 illik					
	əmtəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyət											
1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
Xarici görünüşü	Tinglər yarpaqsız olmaqla, qurumuş olmamalı, təpə və yan tumurcuqları tam formalaşmış, ancaq şişməmiş vəziyyətdə olmaqla, mexaniki və digər zədələri olmamalıdır.											
Yerüstü hissə: Şah budağın	Mütləqdir								Nəzərə alınmır			

AZS ISO 65.020.20:2021

olması	120 .0	100 .0	140 .0	120 .0	35. 0	25. 0	60. 0	40. 0	50.0	35.0	60.0	45.0
	1.2	1.0	1.6	1.2	1.5	1.0	2.0	1.5	1.5	1.0	2.0	1.5
	Nəzərə alınmır								1	1	3	2
	Yol verilmir								Nəzərə alınmır			
	Yol verilmir								Yol verilmir			
Bitkilərin hündürlüyü, sm, az olmayaraq												
Ştambın diametri (gövdəciyin), sm, az olmayaraq												
Zoğların sayı, ədəd, az olmayaraq												
Çətir daxili zoğlarda və ya budaqlanmayan 1-illiklərdə tumurcuqların məhv olması												
Qabıq və kambinin şaxtaya məruz qalması (donması)												
Kök sistemi: Köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq	4	3	6	4	3	2	4	3	4	3	5	3
Kök sisteminin uzunluğu, sm, az olmayaraq	35. 0	25. 0	35. 0	35. 0	25. 0	20. 0	25. 0	20. 0	10.0	8.0	25.0	20.0
Mil kökün uzunluğu, sm, az olmayaraq	Yoxdur				30	25	30	25	Yoxdur			
Toxumaların tam yetişməsi Xəstəlik və zərərvericilərə məruz qalması	Nəzərə alınmır								Tam yetişmiş			
	Yol verilmir											
<p>Qeyd : 1. Calaq olunmuş yunan qozu tinglərinin yaşı onların calaq olunmuş ilindən hesablanır; kök sistemi yerüstü hissədən ən azı 1 il yaşlı olmalıdır.</p> <p>2. Yunan qozu tinglərində və toxmacarlarında ştambın diametri yer səthindən 20 sm hündürlükdə ölçülür.</p> <p>3. Fındıq tinglərinin yaşı, onların tingliyə əkilən andan hesablanır.</p>												

1.8. Vegetativ üsulla çoxalan Çay tinglərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər.

Cədvəl 15

Göstəricinin adı	Əmtəəlik sortları üçün norma və xüsusiyyət	
	birinci	ikinci
Xarici görünüşü	Tinglərin yerüstü və kök sisteminə heç bir	

	mexaniki zədələr olmamalıdır.	
Yerüstü hissə: Tinglərin hündürlüyü (kök boğazından ucuna qədər), sm, az olmayaraq 1-illik	30.0	15.0
	40.0	30.0
2-illik		
Kök boğazı nayihəsində gövdənin diametri, sm, az olmayaraq 1-illik	0.5	0.4
2-illik	0.7	0.6
Kök sistemi: əsas iri köklərin sayı, ədəd, az olmayaraq: 1-illik	3	2
	5	3
2-illik	12.0	10.0
əsas köklərin uzunluğu, sm, az olmayaraq: 1-illik	15.0	12.0
2-illik		
Xəstəliklərə və zərərvericilərə məruz qalması	Yol verilmir	
Qeyd: Çay tingləri polietilen kisəciklərdə kökləndirilir.		

1.9. Sitrus meyvə bitkiləri tinglərinin keyfiyyətinə qoyulan tələblər (naringi, portağal, limon, qreypfrut).

Cədvəl 16

AZS ISO 65.020.20:2021

Göstəricinin adı	Əmtəlik sortlar üçün norma və xüsusiyyət	
	Birinci	ikinci
Xarici görünüşü	Tinglər yaxşı yarpaqlı olmalıdır	Tinglərdə müəyyən qədər yarpaqların tökülmesine yol verilir
Çətir: Şah budaq (davametdirici zoğ)	Şaquli, sağlam, rəqabətəddici budaqsız	Şaquli, sağlam. Rəqabətəddici zoğa yol verilir
Tinglərin hündürlüyü, sm, az olmayaraq	40.0	35.0
1illik	70.0	50.0
2illik	30.0	25.0
1-illik cırtan	50.0	40.0
2-illik cırtan	3	2
Yan zoğların sayı, ədəd, az olmayaraq	Qabığın kiçik sırımalarına və yarpaqların müəyyən qədər zədələnməsinə yol verilir	Zoğların ucunun şaxtadan yüngülcə və mexaniki olaraq zədələnməsinə yol verilir
Mexaniki zədələr və ya şaxtadan olan zədələr		
Ştamb: İstiqaməti	Şaquli, əhəmiyyətsiz dərəcədə əyriliyinə yol verilir	Əymək və dayağa bağla-maqla düzəldilməsi mümkün olan əyriliyə yol verilir
Mexaniki zədələr	Epidermisin kiçik sıyrılmasına və sağalmış yaralar yol verilir	Kambi qatına çatmamış qabığın sıyrılmasına və çatlamasına, budaqların kəsilməsi və ya qırılması nəticəsində əmələ gəlmiş təzə yaralara yol verilir
Gözə kəsilmiş yer	Sağalmış, çıxıntı yoxdur	Sağalmış
Diametr, sm, az olmayaraq	1.0	0.8
1-illik	1.3	1.1
2-illik		
Kök sistemi: Saçaqlılığı	Saçaqlı köklərlə örtülü ən azı 2 ədəd əsas şaxələnməmiş kökə malik	Saçaqlı köklərlə örtülü 2 əsas şaxələnməmiş köklü
Mexaniki zədələr		
əsas köklərin uzunluğu, sm, az	Müəyyən qədər kəsik və sırımılara, kiçik köklərin qırılmasından əmələ gələn tək-tək yaralara yol verilir	

olmayaraq 1-illik	20.0	15.0
2-illik	25.0	20.0
Donvurma, quruma	Yol verilmir	
Xəstəlik və zərərvericilərə məruz qalması	Yol verilmir	
<p>Qeyd: 1. Sitrus meyvə bitkiləri üçün calaqahtı kimi trifoliatdan (<i>Poncirus trifoliata</i>) istifadə olunur.</p> <p>2. Yan zoğların qeyrinormal inkişafı zamanı, tingin çətrinə forma verilməsinə xələl gətirməmək şərti ilə, onların qısaldılmasına yol verilir</p>		

LAYIHƏ

azstand | AZƏRBAYCAN
STANDARTLAŞDIRMA
İNSTITUTU

AZS XXX

**Meyvə, giləmeyvə, subtropik, qərzəkli meyvə
bitkilərinin və çay bitkisinin əkin materialı
(Texniki şərtlər)**